

TÜRK HALK OYUNLARININ SİNEMATİK DİLİ; “BİTMEYEN YOL” FİLMİNDEKİ GÖRSEL VE ANLAMSAL UNSURLARIN İNCELENMESİ

Kadir KAYHALAK* & Dilek CANTEKİN ELYAĞUTU**

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi,
kadir.kayhalak1@ogr.sakarya.edu.tr

** Doç. Dr. Sakarya Üniversite Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü, dcantekin@sakarya.edu.tr

Received Date: 16.12.2023. Revised Date: 19.12.2023. Accepted Date: 29.12.2023.

Copyright © 2023 Kadir Kayhalak and Dilek Cantekin Elyagutu. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Özet

Sinema dili, film yapımcılarının anlam ve duyguları görsel ve işitsel öğeler aracılığıyla aktarmak için kullandıkları teknik ve yöntemleri ifade etmektedir. Bu öğeler arasında kamera açıları, ışıklandırma, ses efektleri, müzik, diyalog ve düzenleme yer almaktadır. Türk halk oyunları da sinema dilinin her boyutu ile yansıtılabileceği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki Türk halk oyunları, Türk geleneksel yaşam biçimlerini yansıtmaya, Türk kültürünün zenginliğini ortaya koymaya bakımdan filmlere anlamsal renk ve hareketlilik katmaktadır. Bunun yanı sıra Türk halk oyunlarının filmlere, kostüm, koreografi, müzik, mekân, duygusal anlam, sembolizm gibi alanlarda da bir artı değer kattığı görülmektedir. Dolayısı ile Türk halk oyunlarının sergilendiği filmlerin akademik düzeyde incelenmesi hem sinemanın geliştirilmesinde hem de Türk halk oyunlarının öneminin ortaya konulabilmesinde katkı sağlayabilir. Bu çalışma bu amaç doğrultusunda 1960'lı yılların tarihi Türk sinemalarından birisi olan “Bitmeyen Yol” filmi görsel ve anlamsal unsurlar açısından incelenecektir.

Bu çalışma temelde iki ana bölümden oluşmaktadır. İlki seçilen filmdeki görsel unsurların incelendiği bölüm olup bu bölümde kostüm, koreografi, müzik, mekân bağlamında tahlil yapılacaktır. İkinci bölümde ise seçilen filmdeki anlamsal unsurlar incelenecek olup bu bölümde tarihsel ve kültürel bağlam, duygusal anlam, sembolizm bağlamında tahlil yapılacaktır. Çalışmanın tezi; “Bitmeyen Yol” adlı sinema filminin sinematik unsurlar bakımından oldukça zengin olduğu ve bu yönü ile de Türk halk oyunlarının tanıtımında önemli bir yapıt olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Oyunları, Sinema, Sinema Dili, Bitmeyen Yol, Tahlil.

CINEMATIC LANGUAGE OF TURKISH FOLK DANCES; AN INVESTIGATION OF VISUAL AND SEMANTIC ELEMENTS IN THE MOVIE “BİTMEYEN YOL”

Abstract

Cinematic language refers to the techniques and methods that filmmakers use to convey meaning and emotions through visual and auditory elements. These elements include camera angles, lighting, sound effects, music, dialogue, and editing. Turkish folk dances are also presented as an area in which cinema language can be reflected in every dimension. So much so that Turkish folk dances add semantic color and mobility to films in that they reflect Turkish traditional ways of life and reveal the richness of Turkish culture. In addition, it is seen that Turkish folk dances add a plus value to films in areas such as costume, choreography, music, space, emotional meaning, symbolism. Therefore, the academic study of films in which Turkish folk plays are exhibited can contribute both to the development of cinema and to the realization of the importance of Turkish folk dances. For this purpose, the film “The Endless Road”, one of the historical Turkish cinemas of the 1960s, will be examined in terms of visual and semantic elements.

This work basically consists of two main parts. The first is the section where the visual elements in the selected film are examined and in this part the analysis will be made in the context of costume, choreography, music, and

space. In the second part, the semantic elements in the selected film will be examined and in this part the analysis will be made in the context of historical and cultural context, emotional meaning, symbolism. The thesis of the study is that the film “The Endless Road” is very rich in cinematic elements and is an important work in the promotion of Turkish folk dances with this aspect.

Keywords: Turkish Folk Dances, Cinema, Cinema Language, Endless Road, Analysis.

GİRİŞ

“Bitmeyen Yol” filmi 1965’te Duygu Sağıroğlu’nun yönetmenliğinde çekilmiş Türk sinemasının önemli bir yapıtıdır. Filmin oyuncu kadrosuna bakıldığında başlıca isimler olarak; Tuncel Kurtiz, Erol Taş, Fikret Hakan, Selma Güneri, Aliye Rona, Ayfer Feray, Tijen Par gibi usta isimler karşımıza çıkmaktadır. Filmin bazı sahnesinde halk oyunlarına ve dansa yer verildiği görülmektedir. Esasen bu durumun 1960 Türk sinemasında genel bir eğilim olduğu anlaşılmaktadır. Bu eğilimi ayrıca Metin Erksan yönetmenliğinde “Yılanların Öcü” (<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=KjW0mbf1Wso> Erişim Tarihi:25.12.2023), yine Metin Erksan yönetmenliğinde “Susuz Yaz” (<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=BwBPQIaQG3M> Erişim Tarihi:25.12.2023), Nejat Saydam yönetmenliğinde “Hayat Bazen Tatlıdır” (<https://www.youtube.com/watch?v=Nak6MweszVU> Erişim Tarihi:25.12.2023), Sırrı Gültekin yönetmenliğinde “Sazlı Damın Kahpesi (Yosmanın Kızı)” (https://www.youtube.com/watch?v=IbRM_JkgWJk&list=PLTwqKCXlhHNnprh-z09FeyhHIjvpAlt4o Erişim Tarihi:25.12.2023), Yılmaz Atadeniz yönetmenliğinde “Kafkas Kartalı” (<https://www.youtube.com/watch?v=okenm2Oo-h8> Erişim Tarihi:25.12.2023) gibi Türk Sinemasının önemli filmlerinde de görebilmekteyiz.

“Bitmeyen yol” filminde “umut” ve “yoksulluk” teması işlenmiş olup filmin genelinde oksimoron¹ sürdürülmüştür. Filmdeki halk oyunu gösterimlerinin de temayı desteklemek için bir pekiştirici olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım halk danslarının görsel ve anlamsal öğeleri kullanılarak yapılmıştır. Filmin atmosferi ve duygusal değişimi halk oyunları ile desteklenmiştir. Filmdeki Halk oyunu sahnesinin ilgili dönemden günümüze, yöre bağlamında benzerlik göstermesi çalışmanın heyecanını arttırırken örneklemimiz olan yapıtta Gaziantep Yöresi halk dansının unsurlarını baskın bir şekilde görebilmekteyiz.

Köyden kente göçün işlendiği “Bitmeyen Yol” filminde belirgin olan karakterlerden Güllü Bacı, evin annesi olarak sert bir rolü üstlenirken geleneksel aile dokusundan kopmama çabası evin büyük kızı Fatma’ya şehir hayatındaki kadın imajına bürünme hevesine gösterdiği kızgınlık belirgin olup aynı zamanda evin Küçük Kızı’nın sokakta kalabalık içerisinde dans etmesine gösterdiği tepki bu çabayı yinelercesine gözler önüne sermektedir. Güllü Bacı’nın da köylüsü olan filmin başrol oyuncularından olan Ahmet karakteri ise şehre göç eder etmez evlerine utangaç ve çekingen tavrıyla konuk olmuştur. Filmin unsuru olan halk oyunları bir hayale eşlik olarak canlandırılmasında Ahmet’in gönlünü verdiği, hayalinde birlikte halk oyunları oynadığı evin bir diğer kızı Cemile ise ona karşı boş olmadığı görülmektedir. Filmin sonunda bu aşkın karşılıksız olmadığı ve kavuşmaları gözlemlenmektedir.

Filmdeki dansçıların, işlemeler ve desenlerle süslenmiş, ne kadar siyah beyaz bir çekim olsa da canlı ve renkli kostümler giymiş olduğu görülmektedir. Bu kostümler başörtüsü, kemer, takı gibi aksesuarlarla tamamlanarak danslara görsellik katılmıştır. Danslar genellikle gruplar halinde yapılmış ve her dansçı genel performansa katkıda bulunmuştur. Dans hareketleri, Türk halk danslarına özgü akıcılık, zarafet ve enerji ile karakterize uyumlu görünmektedir.

¹ “Batı retoriğinde zıt anlamlı veya anlam çerçevesi bakımından birbiriyle çelişkili iki kavramı bir arada ve bir nesne için kullanmaya oksimoron denir” (Coşkun, 2012:149).

Son olarak filmde kullanılan sahne ve fonların da dansların görsel çekiciliğine ve filmin temasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Filmdeki danslarda doğal fonlar ile fakirlik yapma sahnelerde ise geleneksellik hissi uyandırılmıştır.

Bu çalışmada “Bitmeyen yol” filmindeki Türk halk danslarının hem görsel hem de anlamsal unsurlarını analiz edilecektir. Böylece film yapımcılarının Türk halk danslarına yükledikleri anlam ve Türk halk danslarının sinemadaki rolü belirginleştirilecektir.

1. “Türk Halk Danslarının Görsel Unsurları ve “Bitmeyen Yol” Filmi

Türk halk danslarının görsel unsurları denilince anlaşılması gereken unsurlar kostüm, elbise, koreografi ve mekândır. Çalışmanın bu kısmında ilgili unsurların her biri özelinde “Bitmeyen Yol” filmi incelenecektir. Film özelinde tahlil yapılabilmesi adına öncelikle ilgili konu hakkında literatür çalışması yapılacak ardından film özelinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.1 Kostümler

Türk halk oyunları, zengin bir tarihe sahip olan Türk kültürünün önemli bir parçasıdır. Dans formları coğrafya, din ve sosyal gelenekler gibi çeşitli faktörlerden etkilenerek zaman içinde gelişmiştir (Çetinkalp, 2013). Türk halk oyunlarında kullanılan kostümler de tarihi bir geçmişe sahiptir ve çoğu zaman bölgenin geleneksel kıyafetlerinden ve doğasından esinlenilmiştir. Doğu bölgelerindeki kıyafetler, dağların ve karın güzelliğine saygı duruşu niteliğinde mor ve beyaz renklerle süslenmiştir. Bunun tersine, Karadeniz bölgesinde kıyafetler neredeyse her zaman siyahtır. Ege Bölgesi'nde kıyafetler denizin ve gökyüzünün renklerini yansıtan mavi renktedir. Giysilerin cepleri sıklıkla güneşin rengine boyanırken, ormanlık alanlarda Silifke'yi anımsatan kahverengi bir renk hâkimdir (Demirşipahi, 1975).

Türk halk danslarında kostümler genellikle renkli, karmaşık ve süslüdür; payetler, boncuklar ve nakışlar gibi çeşitli süslemeler içermektedir. Kostümler aynı zamanda çeşitli dans formlarının ayırt edilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır; farklı bölgeler kendine özgü kostümlere sahiptir (Kurt, 2013). Bu örnekler Türk halk danslarında kostüm ve dans hareketleri arasındaki yakın ilişkiyi göstermektedir.

"Bitmeyen Yol" filminde dansçıların giydiği kostüm ve elbiselerle Türk halk oyunlarının görsel unsurları belirgin bir şekilde sergilenmektedir. Filmdeki kostümlerin, dansın özünü yakaladığı görülmektedir. Filmde dansçıların, dansların tarihi ve kültürel bağlamını yansıtan geleneksel Türk kıyafetleri giydiği görülmektedir. Kostümler, dansın estetik çekiciliğini artıran desenler ve işlemelerle tasarlanmıştır. Yöre zenginliği ile karşımıza çıkan Gaziantep halk danslarının oyun çeşitliliği yörenin kültürel bağlamda hareketliliğini gözler önüne sererken “Bitmeyen Yol” filminde kadın ve erkeğin birlikte hareket uyumunu belirgin olarak gösteren Çepikli (Çibikli) oyununun ahengi gözlenmektedir (Ertural, 2006).

“Bitmeyen Yol” filmdeki erkek halk oyuncularının kostümlerine bakıldığında; altlarına kuşaklı şalvarlar giydikleri üstlerine siyah gömlek (sadece halay başı beyaz gömleklidir) ve gömleklerinin üzerine de cepken giydikleri görülmektedir. Başlarında ise parlak kuyruğu olan siyah bir çeşit şapka bulunmaktadır. Erkeklerin ayaklarında da çarık bulunmaktadır. Erkeklerin kıyafetlerinde kadınlara kıyasla sadelik söz konusudur. Yelekleri siyah, şalvar siyah ve gömlekleri beyaz ve motifsizdir. Bu sadelik bellerine bağladıkları çapraz desenleri olan parlak kuşaklar ile dengelenmiştir. Yine kubbemsi şapkalarında da parlak bir renk kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 1: Erkek Halk Dansları Oyuncusunun Kıyafetleri (<https://www.youtube.com/watch?v=7BnhVn4EVEo>
Erişim Tarihi:25.12.2023)

Türk halk oyunlarında kadın kostümleri de oyunun oynandığı bölgeye göre büyük farklılıklar göstermektedir. Her bölgenin renk, kumaş ve tasarım farklılıklarıyla kendine özgü bir tarzı vardır. Çalışmanın örneklemini olan filmde kadın kıyafetleri Gaziantep yöresine ait olup yörenin geleneksel dokuları hissedilmektedir.

“Bitmeyen Yol” adlı filmde kadına dair ilk oyun sahnesi; çocuk yaşlardaki genç bir kızın insan çemberi ortasında oynadığı sahnedir. Kız çocuğunun giymiş olduğu kıyafetler incelendiğinde dizlerin aşağısında bir etek, kısa kollu bir entari giydiği görülmektedir. Film siyah beyaz olduğundan tam olarak anlaşılamamakla birlikte açık tonların tercih edildiği görülmektedir. Kıyafetlerin oldukça hafif ve sadedir. Kıyafetlerin bu yapısı, filmin mekânının sıcak bir zamanı yaşadığını göstermektedir. Sokağın gündelik tarzına uygun bu kıyafetlerin halk oyunlarının geleneksel kıyafet anlayışı ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Zaten filmdeki bu gösterimin bir halk oyunu temsilinden ziyade anlamsal bir gösterge olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim filmin devamında genç kız dans ettiği için tepki görmüş ve bu oyun sahnesi saniyeler içerisinde sonlanmıştır.

Fotoğraf 2: Filmdeki Kadına Dair İlk Oyun Sahnesi (<https://www.youtube.com/watch?v=7BnhVn4EVEo>
Erişim Tarihi:25.12.2023)

Filmdeki bir diğer oyun sahnesi de Ahmet adlı başrolün, Güllü ’nün küçük kızı ile bir mekâna gittiği sırada bir anda zurnaların çalması ile başlayan halay oyunudur. Bu oyun kadınlı erkekli bir grup tarafından oynanmaktadır. Kadınların kıyafetlerine bakıldığında tüm vücutlarını saran tek parça bir kıyafet giydikleri görülmektedir. Bu kıyafet Gaziantep yöresinin geleneksel kösümü olup aksesuarları ile dansa renk katmaktadır. Elbiseleri kol dirseklerine değin uzanmaktadır. Elbiselerinin üzerinde parlak yelekler vardır. Başlarını da yelekleri ile uyumlu parlaklıkta örtü ile kapadıkları görülmektedir. Fakat bu örtü saçın yaklaşık 3/1’ini açık bırakacak şekilde kullanılmıştır. Başörtüleri keskin sütunlar şeklinde keskin desenlere sahip iken bazı kadınların elbiselerinde çiçek deseni benzeri motifler bazılarının da ise kare motifleri olduğu görülmektedir. Kadınların ayaklarında beyaz çorap ve çarıklar vardır.

Fotoğraf 3: Halay Çeken Kadın ve Erkeklerin Kıyafetleri (<https://www.youtube.com/watch?v=7BnhVn4EVEo>
Erişim Tarihi:25.12.2023)

2. Koreografi

Türk halk danslarının koreografisi genellikle geleneksel ve modern unsurların bir birleşimidir; dansın özgünlüğünü ve kültürel bütünlüğünü korurken yeni teknik ve tarzları da bünyesinde barındırmaktadır (Altun, 2019).

Oluşum ve grup dinamikleri de Türk halk dansları koreografisinin önemli unsurlarıdır. Türk halk dansları genellikle gruplar halinde gerçekleştirilmekte olup dansçıların oluşumu, yapılan dansın türüne göre değişebilmektedir. Dansçılar bir daire, bir çizgi veya başka şekiller oluşturabildiği gibi ve görsel olarak büyüleyici bir gösteri oluşturmak için farklı koreografiler de senkronize edilebilmektedir. Koreografi hazırlanırken uyumlu ve estetik açıdan hoş bir performans yaratmak için dansçıların sayısını, beceri seviyelerini ve mevcut alanı dikkate almak önemlidir (Acet, 2019).

“Bitmeyen Yol” adlı filmdeki koreografilere bakıldığında ilk dikkate çeken dansçıların dairesel bir hareketle oynamasıdır. Halk oyunlarımızın üç ayrı formu olan daire, yarım daire ve çizgiyi ilgili film örneğimizde görürken oyuncular, el ele tutuşarak daireyi oluşturmaktadır. Bu daire, topluluğun birlik ve dayanışma duygusunu yansıtmaktadır.

Oyuncular, daire içinde dönerek ve bazen de ileri geri hareket ederek dans etmektedir. Oyuncular, ayaklarıyla yere vurarak ritim oluşturmakta ve hızlı, enerjik bir seyir sunmuşlardır. Oyuncuların oyun boyunca ellerini ve kollarını sıkça kullandıkları görülmektedir. Oyuncular, ellerini zaman zaman yukarı kaldırarak, aşağı indirerek zaman zamansa yanlarına vurarak ritmi ve coşkuyu arttırmıştır.

Filmdeki dans hareketleri, karakterlerin mutluluk, hüznün, umut veya çaresizlik gibi duygusal anlarını yansıtmaktadır. Hızlı ve coşkulu hareketler sevinç anlarını sembol etmektedir. Dansın hareketlerinden karakterlerin birlikte çalışma ve koordinasyon içinde olma çabası anlaşılmaktadır.

3. Müzik

Türk halk oyunlarının ayrılmaz bir parçası da müziktir. Bu oyunlarda müzik, dansın ritmini ve ritmini sağlamaktadır (Dudu, 1994). Davul, zurna, kemençe, sipsi, saz, ud, cümbüş, keman, darbuka ve dümbelek gibi geleneksel çalgılar, Türk halk dans müziğinin kendine özgü seslerini yaratmak için kullanılmaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinin kendilerine özgü dans ve müzik tarzları vardır; kullanılan enstrüman türleri, yaratılan ritimler ve melodiler farklılık göstermektedir. Son zamanlarda Türk halk dansları gösterilerinde canlı müzik yerine kayıtlı müzik kullanımına doğru bir yönelim söz konusudur. Bu durum geleneksel enstrüman ve kostümlerin kullanımında da bir düşüşe yol açmıştır. Buna rağmen Türk halk oyunlarında müziğin önemi değişmemektedir (Öcal, 2004).

“Bitmeyen Yol” adlı filmdeki müziklere bakıldığında davul-zurna enstrümanın kullanıldığı görülmektedir. Zurna, Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkasya gibi bölgelerin geleneksel müziklerinde yaygın olarak kullanılan bir üflemlî çalgıdır. Aynı zamanda Gaziantep’te geçmişin mirası davul ve zurna hemen hemen yörenin her köşesinde karşılaşılan en önemli enstrümanlardan biridir. Bu manada filmdeki zurna kullanımı ile dansların kökenlerine ve geleneksel kültürel bağlantılarına vurgu yapıldığı görülmektedir. Filmdeki halk oyunlarının hemen başlangıcında coşkulu bir şekilde başlayan zurna sesinin halk danslarının ritmini ve melodisini oluşturmak için kullanıldığı görülmektedir. Zurna sesi hızlı ve coşkulu melodileri ile dansçılara ritmik bir temel sunmuştur. Zurna çalgıcısının, dansçılara ritim ve tempo değişiklikleri konusunda ipuçları vererek dansın akışını düzenlediği anlaşılmaktadır. Dansçılar genellikle zurna çalgıcısının bir çeşit ses işaretiyle dans figürlerini değiştirmektedir. Zurnanın enerjik ve canlı sesinin filmdeki dansçılar ve onları izleyen izleyiciler arasında eğlence ve coşkuyu artırdığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu duyguların film seyircilerine de yansımaları beklenebilir.

Filmde kullanılan halk danslarının müziği, Türk kültürünün bir parçasıdır ve geleneksel bir öge olarak önem taşımaktadır. Müzikler, karakterlerin köklerine olan bağlılığını ve kültürel kimliklerini vurgulamaktadır. Filmdeki önceki ruh hali ile müzik arasında da bir bağlantı kurulması mümkündür. Öyle ki zurna sesi duyulmadan önce film karakterlerinin hüznü bir ruh hali içerisinde bulunduğu görülmektedir. Aniden duyulan zurna sesi ile bu hüznün kısa sürede yerini coşkuya bırakmıştır. Dolayısı ile filmdeki halk danslarının müziği, karakterlerin duygusal deneyimlerini yansıtmaya amacı taşımıştır. Yine halk dansları sahnesindeki müzik filmin temasının etkili hale getirilmesinde önemli bir misyon taşımaktadır. Müzik, filmdeki hikâyenin ilerlemesine ve sahnelerin atmosferini oluşturmaya yardımcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak filmdeki halk danslarında kullanılan müziğin görsel estetiği tamamladığı anlaşılmaktadır. Dansçıların müzikle ahenk içindeki performansı seyirci için muazzam bir görsel şölen sunmuştur.

4. Mekân

Türk Halk Danslarında mekân ve çevre kullanımı genellikle köy meydanı veya düğün töreni gibi sosyal ortamlardır. Dansın hareketleri ve kalıpları genellikle gerçekleştirildikleri fiziksel alandan etkilenmektedir. Örneğin, bazı danslar mekâna bağlı olarak dairesel hareketler içerebilirken bazıları ise doğrusal desenler içerebilmektedir (Çetindoğan, 2009).

Duyguları ve ifadeleri canlandırmak için kullanıldığı için Türk Halk Danslarında mekân çok önemli bir unsurdur. Dansta mekân kullanımı, performansın ruh halini ve tonunu aktarmaya yardımcı olabilmektedir. Örneğin bir dansçı, mutluluğu ifade etmek için geniş hareketler kullanabilir ve daha fazla alan kaplayabilir; üzüntü veya iç gözlemi ifade etmek için ise daha küçük, daha sınırlı hareketler kullanabilir (Göldere, 2002).

Türk Halk Danslarında mekân bölgenin kültür ve geleneğini yansıtmada önemli bir rol oynamaktadır. Oyunlar, Türkiye'nin zengin kültürel çeşitliliğini sergilemek amacıyla sahadan derlenerek sahneye aktarılmaktadır. Doğal manzaralar, mimari ve geleneksel kostümleri içeren mekânlar bölgenin kültür ve tarihinin görsel bir temsilini oluşturmak için kullanılmaktadır (And, 1967). Dansçıların düzenlenmesi ve sahnenin kullanımı da dâhil olmak üzere mekân kullanımı Türk Halk Danslarının önemli bir yönüdür. Mekân performansın, duygu ve temalarını aktarmak için kullanılmaktadır. Doğal mekanlar bir nevi sembol ve metafor görevi görmektedir (Çetindoğan, 2009).

Bu bağlamda “Bitmeyen Yol” adlı filmdeki mekânlara bakıldığında kullanılan mekânların bölgenin kültürel ve tarihsel dokusunu yansıttığı görülmektedir (Demir ve Cengiz, 2022). Bitmeyen Yol filminin halkoyunları sahnesinde kullanılan mekânın sokak olduğu görülmektedir. Filmdeki toplumsal gerçekçi temalar, mekân-oyun özelinde seyirciye yansıtılmıştır. Etrafta gecekonduların olduğu, toprak bir arazide dans eden evin küçük kızı aslında metropol şehrin göbeğinde kendi kültürel kodlarını taşıyarak geleneğini olduğu gibi yaşamaktadır. Filmde dans eden kızın fakir bir çevrede bulunması ve dansını da yine o çevrede yapıyor olması bu insanların kendilerini büyükşehirde var etme çabaları bulundukları çevrede farklı görünmelerine sebep olurken özgünlüğünü korumaktadır. Öyle ki kızın dansının Güllü Bacı tarafından taşlanarak sonlandırılmış olması kendi içlerindeki büyük şehre adaptasyon sürecinin sancılarının da bir göstergesidir. Anlaşılan odur ki bu insanların bazısı hayat mücadelesinde oyuna sarılmakta bazısı da onunla yaşamada zorlanmaktadır.

Filmdeki ilk oyun sahnesinde kalabalık bir grubun daire oluşturduğu ve genç bir kızında ortada oynadığı görülmektedir. Bu tablo, yine oyun gösteriminin açık havada yapılıyor olmasının karakterlerin özgürlüğünü ve umutlarını simgelediği savunulabilir.

2. Türk Halk Oyunlarının Anlamsal Unsurları ve “Bitmeyen Yol” Filmi

Türk halk danslarının görsel unsurları denilince anlaşılması gereken unsurlar kültürel bağlam, sembolizm, duygusal etkidir. Çalışmanın bu kısmında ilgili unsurların her biri özelinde “Bitmeyen Yol” filmi incelenecektir. Film özelinde tahlil yapılabilmesi adına öncelikle ilgili konu hakkında literatür çalışması yapılacak ardından film özelinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.1 Tarihsel ve Kültürel Bağlam

Türk halk oyunlarının kökenleri çok eski zamanlara kadar uzanmakta olup bu oyunların pek çoğunun kökleri dini ritüellere ve büyüye dayanmaktadır (Aycil, 2022). Bu danslar, çeşitli bölgesel kültürleri ve onları şekillendiren tarihi etkileri yansıtacak şekilde zaman içinde gelişmiştir (Bali, 2017). Türk halk oyunlarının ayrılmaz bir parçası olan Türk müziği Türkiye'nin zengin kültürel tarihinde halk danslarına yansımıştır (Düzgün, 2000).

Türk halk oyunları, genellikle düğünlerde, bayramlarda ve diğer kutlamalarda icra edilmekte olup birçok Türk için bir gurur ve kimlik kaynağıdır. Türk halk danslarında, her bölgeye özgü farklı stil ve koreografilerle çok sayıda bölgesel çeşitlilik vardır. Örneğin Ege Bölgesi ve Batı'nın daha canlı ve enerjik dansları varken, Karadeniz Bölgesi'nin daha yavaş ve zarif dansları vardır. Halk oyunları, bu farklı bölgelerin kendilerine özgü kültürel miraslarını ifade etmenin bir yoludur ve aynı zamanda ülkenin genel kültürel kimliğine de katkıda bulunmaktadır. Halk oyunları yalnızca sanatsal bir ifade biçimi olmayıp, aynı zamanda Türkiye'nin sosyal ve antropolojik bağlamına dair değerli bilgiler de sunmaktadır (Doğan ve Yetim, 2011).

Son yıllarda Türk halk danslarının tedavi edici faydalarına artan bir ilgi vardır. Dans terapisi çalışmaları, bazı terapistlerin geleneksel dansları tedavi planlarına dahil etmesiyle, Türk halk danslarının fiziksel, duygusal ve zihinsel refahı artırma potansiyeli vurgulanmaktadır (Ertural, 2012).

"Bitmeyen Yol" adlı film, Anadolu göç meselesini derinlemesine ele almaktadır. Film, büyük şehirlerin içinde bulunan işsizlik, çatırdamış ilişkiler ve bencillik gibi pek çok sorunu yansıtmaktadır. İş arama mücadelesi, işsizlik, ağır iş koşulları, emek harcamak, işçilik, ücret istismarı ve hak talepleri gibi gerçekler etrafıca işlenmektedir (Demir ve Cengiz, 2022). Ayrıca filmde, Güllü Bacı'nın gecekondu bölgesi ile olan içten bağlantısı, filmi daha inandırıcı kılmaktadır. Erkeklerin düşük ücretlerle kötü çalışma koşullarında iş yerlerinde çalışmalarını ve evlerde gündelik işlere gitmek zorunda kalan Fatma'nın sınıf atlamak isteği gibi bölümler, yönetmenin samimiyetini ortaya koymaktadır. Sınıfsal açıdan ele alındığında, "Bitmeyen Yol" filmi, işçi karakterlerden Fatma'nın, köy yaşamının sınırlarını aşma isteğini vurgulamaktadır. Ancak bu tür istekler, yerine getirilmesi neredeyse imkânsız olan beklentilere yol açarak onun mutsuzluğuna neden olmuştur. Fatma aynı zamanda, taşradan gelmesi nedeniyle kendisini aşağılanmış hissetmektedir. Film, köylü-kentli ilişkilerinin sınıfsal boyutlarına da dikkat çekerek bu çatışmanın yalnızca kültürel bir boyutla sınırlı olmadığını, aynı zamanda sömüren ve sömürülen, egemen ve ezilen tarafların bulunduğunu da öne çıkarmaktadır.

"Bitmeyen Yol" adlı filmdeki halk danslarının bu tarihsel ve kültürel bağlamı yansıttığı görülmektedir. Filmdeki halk oyunlarının göçmen grup tarafından icra edilmesi, göçmenlerin kimliklerini koruma ve ifade etme biçimi olarak görülebilir. Göç, tarih boyunca birçok topluluk için zorlu bir süreç olmuştur ve bu süreç sırasında kültürel öğeler, halk oyunları gibi geleneksel unsurlar, kimliklerini sürdürmek ve hatırlamak için kullanılmıştır. Filmdeki halk oyunlarının icrası, köy yaşamını ve geleneksel değerleri temsil etmektedir.

Filmdeki halk oyunları, grup içindeki dayanışmayı ve birliği temsil etmektedir. Oyuncular arasında koordinasyon ve iş birliği gerektiren bu oyunlar, toplumsal ilişkileri güçlendiren bir araç olarak kullanılmıştır. Oyuncuların dansları ve şarkıları, karakterlerin içsel çatışmalarını ve duygusal deneyimlerini ifade etmelerine de yardımcı olmuştur.

Fotoğraf 2: Yoksulluk ve Umutsuzluğa Dair Bir Sahne (<https://www.youtube.com/watch?v=7BnhVn4VEo>
Erişim Tarihi:25.12.2023)

2.2 Metafor

Metafor, daha derin bir anlayış veya anlam yaratmak için görünüşte ilgisiz iki şeyin karşılaştırılması olarak tanımlanmaktadır. Metafor, edebiyat, müzik ve dans dâhil olmak üzere çeşitli sanat türlerinde yaygın olarak kullanılan bir konuşma şeklidir. Türk halk oyunlarında metafor, kültürel ve tarihi mesajların hareket ve sembolizm yoluyla aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Halk oyunları bağlamında metaforlar duyguları ifade etmek, hikâyeler anlatmak, kültürel ve tarihi unsurları temsil etmek için kullanılmaktadır (Ayyıldız, 2016).

Türk halk oyunlarında metaforun önemi, icracı ile seyirci arasında daha derin bir bağ kurmasının yanı sıra kültürel gelenek ve değerleri koruma yeteneğinde yatmaktadır. Türk halk oyunlarında kullanılan metaforların kökeni çok eskilere dayanmakta olup halkın inanç, gelenek ve yaşam tarzlarını yansıtmaktadır. Örneğin kartal motifi Türk halk oyunlarında yaygın olarak kullanılan bir metafordur ve gücü, özgürlüğü ve gücü temsil etmektedir (Güneş ve Tezcan, 2017).

Bu metaforlar danslara drama ve heyecan kattığı gibi Türkiye'nin zengin kültürel mirasını da yansıtmaktadır. Danstaki metaforik ifadelerle kültürel miras korunup kutlanmakta, Türk halk oyunlarının kendine özgü kimliği yaşatılmaktadır. Metaforlar, karmaşık duygu ve fikirleri geniş bir izleyici kitlesinin erişebileceği ve bağ kurabileceği bir şekilde aktarmak için kullanılmaktadır. Örneğin el jestleri ve vücut hareketleri sevinci, üzüntüyü, sevgiyi ve hatta politik fikirleri ifade etmek için kullanılabilir (Wagener, 2017).

Son olarak Türk halk oyunlarında metafor kullanımı da tarihsel ve toplumsal bağlamlarla yakından bağlantılıdır. “Bitmeyen Yol” adlı filmdeki halk oyunlarındaki metaforlara bakıldığında ilk göze çarpan metaforun karakterlerin toplumsal birlik ve dayanışma arayışında olup hüznü ve sevgiyi ele almasıdır. Halk oyunlarının karakterler arasındaki koordinasyon ve iş birliği gerektiren doğası, bir arada yaşama ve zorluklarla başa çıkma çabasını yansıtmaktadır. Halk oyunları, karakterlerin bir araya gelme ve mücadele etme isteğini metaforik olarak ifade etmektedir. Keza halk oyunlarının başlangıç aşamasında karakterlerin yaptığı ilk şey birbirlerinin ellerini tutarak güçlü şekilde kenetlenmek olmuştur. Filmde

sahnelenen halk oyunları, karakterlerin kendi kültürel kimliklerini ve köklerini yeniden keşfetme sürecini temsil etmektedir. Göçmen grup, büyük şehirde yaşarken, geleneksel değerleri ve kültürel kimliklerini unutmamaya çalışmaktadır. Halk oyunları bu süreci simgeleyen somut bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3 Duygusal Etki

Türk halk oyunları, her biri kendine has tarzı, müziği ve kültürel önemi olan birçok farklı biçime sahiptir. Türk halk danslarının en yaygın türlerinden bazıları şunlardır:

- Horon: Karadeniz kökenli, karmaşık ayak hareketleri ve canlı müzikle karakterize, hızlı tempolu bir dans türüdür.
- Halay: Düğünlerde ve diğer kutlamalarda gerçekleştirilen, genellikle daire veya çizgi oluşumu ve basit, tekrarlanan adımlardan oluşan bir grup dans türüdür.
- Zeybek: Ege kökenli, genellikle geleneksel kostümlerle ve canlı müzik eşliğinde oynanan, solo dans türüdür.
- Bar: Kadınlar ve erkekler tarafından gerçekleştirilen, genellikle akıcı hareketler ve hassas jestler içeren yavaş, zarif bir dans türüdür (Ataman, 1975).

“Bitmeyen Yol” filminde başrollerin koordine bir şekilde dans ettiği Halayda aşk teması gözlenmektedir. Bu dansların her biri, benzersiz bir duygusal etkiye sahiptir. Türk halk oyunlarının duygusal etkisi yalnızca icracıları değil, seyirciyi de kapsamaktadır. Bir Türk halk dansları gösterisini izlemek, heyecan ve neşeden nostalji ve tefekküre kadar çeşitli duyguları uyandırabilmektedir. Bu dansların hareketleri ve müziği Türk kültürü ve tarihiyle derinden iç içe geçmiş olup, bu da onları başkalarıyla bağlantı kurmak ve duyguları ifade etmek için güçlü bir araç haline getirmektedir. Bireyler, Türk halk danslarını inceleyerek ve takdir ederek, bir kültürel ifade ve kutlama biçimi olarak dansın duygusal etkisini daha iyi anlayabilmektedir. Türk halk danslarının atalardan kalma kökler ve kültürel kimlikle derin bir bağlantısı vardır ve bu da onları icracılar için önemli bir duygusal etki kaynağı haline getirmektedir. Bu danslar nesiller boyunca aktarılmış ve ülkenin tarihini ve geleneklerini yansıtan Türk kültürünün önemli bir parçası haline gelmiştir. Bireyler bu dansları gerçekleştirerek kültürel miraslarıyla bağlantı kurabilmekte gurur ve aidiyet duygusunu geliştirebilmektedir (Bişgin, 2001).

Türk halk oyunları, benzersiz duygu ifadeleri ve hikâye anlatımıyla tanınmaktadır. Her dansın kendine özgü bir anlatısı ve sembolizmi vardır ve bu da sanatçıların hareketleri aracılığıyla çok çeşitli duyguları aktarmalarına olanak tanımaktadır. Bu duygusal ifade, sanatçılar için rahatlatıcı olabilmekte, bastırılmış duygularını serbest bırakmalarına ve izleyicileriyle daha derin bir düzeyde bağlantı kurmalarına olanak tanıyabilmektedir (Ataman, 1975).

Türk halk oyunlarının müziği ve hareketleriyle olan duygusal bağ, izleyiciler üzerindeki etkisinin önemli bir yönüdür. Bu danslar, müzik ve ruhun birleşmesinden ortaya çıkan serbest hareketlerle, bölgenin ruhunun ve duygularının bir yansımasıdır. Bu danslarda görülen hareket ve figürler, bölgenin düşünce ve duygularını yansıtan anlamsal yorumlara sahiptir. İzleyiciler, bu dansların duygusal etkisini deneyimleyerek Türk kültürüyle daha derin bir bağ geliştirebilmektedir (Mete, 2020).

“Bitmeyen Yol” adlı filmdeki halk oyunlarının duygusal etkisine bakıldığında oyunların, karakterlerin coşku, mutluluk veya hüznü anlarını somutlaştırdığı görülmektedir. Bu durum izleyiciyle empati kurulmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda halk oyunları vasıtası ile izleyici, karakterlerin hissettiği duyguları daha derinden deneyimleme imkânı bulmakta ve filmdeki duygusal zirveler belirginleştirilmektedir. Özellikle dramatik sahnelerden sonra

gelen dans ve müzik ile karakterlerin duygusal doruk noktalarının seyirciye aktarılması sağlanmıştır.

SONUÇ

“Bu çalışma, Türk halk oyunlarının sinematik dilini "Bitmeyen Yol" filmi üzerinden incelemiştir. Çalışmanın temel amacı, filmdeki görsel ve anlamsal unsurları analiz etmek ve Türk halk oyunlarının sinemadaki rolünü belirginleştirmektir. Çalışmanın ilk bölümünde, seçilen filmdeki görsel unsurlar incelenmiştir. Kostüm, koreografi, müzik ve mekân gibi unsurların halk oyunlarında nasıl kullanıldığı ortaya konulmuştur. Filmdeki kadın, erkek kostümleri detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve bu kostümlerin filme kattığı anlam ve zenginliğin oldukça fazla olduğu anlaşılmıştır. İkinci bölümde ise filmdeki anlamsal unsurlar incelenmiştir. Bu kısımda kültürel bağlam, duygusal anlam gibi unsurların halk oyunlarında nasıl kullanıldığı ortaya konulmuştur. Aynı zamanda halk oyunlarının birlik ve beraberliği çağrıştıracak şekilde kullanıldığı da görülmüştür.

"Bitmeyen Yol" filmindeki halk oyunlarının kostüm ve görsel unsurları, Türk halk oyunlarının estetik ve görsel çekiciliğini ortaya koymaktadır. Dansçıların giydiği renkli ve detaylı kostümler, dansların görsel çekiciliğini artırmakta ve karakterlerin duygusal durumlarını yansıtmaktadır. Kostümlerdeki desenler ve aksesuarlar, Türk kültürünün zenginliğini ve geleneksel yaşam biçimlerini temsil etmektedir. Bu sonuçlar, Türk halk oyunlarının sinemada görsel bir şölen olarak kullanılabileceğini ve izleyicilere etkileyici bir deneyim sunabileceğini göstermektedir.

Filmdeki halk oyunlarının koreografi ve hareket unsurları, dansların akıcılığını, zarafetini ve enerjisini yansıtmaktadır. Dansçıların uyumlu hareketleri ve grup performansları, karakterlerin duygusal deneyimlerini ve hikâyelerini anlatmada etkili bir şekilde kullanılmıştır. Dansların ritmi ve hareketleri, izleyicilerde duygusal bir etki yaratmakta ve filmdeki atmosferi güçlendirmektedir. Bu sonuçlar, Türk halk oyunlarının sinemada duygusal bir bağ kurma ve izleyicilere etkileyici bir deneyim sunma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

“Bitmeyen Yol” filmindeki halk oyunlarının müzik ve ses unsurları, karakterlerin duygusal deneyimlerini ve hikâyelerini aktarmada önemli bir rol oynamaktadır. Dansların eşlik ettiği müzikler, halk dansları sahnesindeki müzik filmin temasının etkili hale getirilmesinde önemli bir misyon taşımaktadır. Zurna sesi hızlı ve coşkulu melodileri ile dansçılara ritmik bir temel sunmuştur. Zurna çalgıcısının, dansçılara ritim ve tempo değişiklikleri konusunda ipuçları vererek dansın akışını düzenlediği anlaşılmaktadır. Filmdeki halk oyunlarının mekân ve atmosfer unsurları, karakterlerin köklerini ve geleneksel yaşam biçimlerini temsil etmektedir. Filmdeki mekânlar, dansların görsel çekiciliğine ve filmdeki temasın vurgulanmasına katkıda bulunmaktadır.

Filmdeki halk oyunlarının tarihsel ve kültürel bağlamı, karakterlerin köklerini ve geleneksel yaşam biçimlerini temsil etmektedir. Halk oyunları, göçmen grup tarafından icra edilerek kültürel kimliklerin korunması ve ifade edilmesi amacını taşımaktadır. Bu da Türk kültürünün zenginliğini ve geleneklerini yansıtmaktadır.

Halk oyunları, karakterlerin duygusal durumlarını ve hikâyelerini aktarmada önemli bir rol oynamaktadır. Dansların ritmi, enerjisi ve figürleri, karakterlerin coşku, mutluluk veya hüznün anlarını somutlaştırmaktadır. Bu da izleyicilerin karakterlerin duygusal deneyimlerini daha derinden deneyimlemesini sağlamaktadır.

Halk oyunlarının görsel ve anlamsal unsurlarının bütünlüklü bir uyum ile birlikte var olabileceği anlaşılmıştır. Unsurlardan birinde meydana gelebilecek bir aksaklık tüm süreci etkileme potansiyeline sahiptir.

Tüm bu sonuçlar "Bitmeyen Yol" adlı filmdeki Türk halk oyunlarının sinematik unsurlar açısından zengin olduğu ve Türk halk oyunlarının tanıtımında önemli bir yapıt olduğunu göstermiştir. Dolayısı ile Türk halk oyunlarının kültürel zenginliğini ve anlamını yansıtan bu film, Türk kültürünün önemli bir parçalarından birini temsil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acet, C. (2019). Dans Üzerine Yeni Yaklaşımlar; Zeybek Dansı Hareket Semiyotikleri ile Çağdaş Dans Koreografisi. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 15/1-13.
- Altun, R. Ö. (2019). Türk Halk Oyunlarında Doğaçlama ve Kurgu İkilemi. *Ahenk Müzikoloji Dergisi*, 5/1-14.
- And, M. (1967). Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine 2, *Türk Folklor Araştırmaları*, 11/220.
- Ataman, S.Y. (1975). *Türk Halk Oyunu*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Atatoprak, T. ve Şahin, T.(2018). Kitap İncelemesi Dansta Serbest Yazılar, (Ed. N. Cömert). *Eurasian Journal of Music and Dance*, 13.
- Aycil, S. (2022). Geleneksel Türk Halk Oyunlarının Posta Pulları Üzerinden Değerlendirilmesi. *JASSFA*, 4/8.
- Aydın, E. C.(2017). Halk Oyunları Temsilinde Kültürel Mekân İşlevi. *Journal of World of Turks*, 9(2).
- Ayyıldız, T. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Dans Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının Analizi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1).
- Bali, A. (2017). Halk Oyunları Üzerine Halkbilimsel Bir Araştırma: Mersin İli Silifke İlçesi Örneği. *Karadeniz* 33.
- Bişgin, Ş. (2001). Halk Oyunlarının Üniversite Öğrencileri Üzerine Psiko-Sosyal Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Kütahya.
- Coşkun, M. (2012). *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Çakır, A. Halk Oyunlarının Korunmasının Önemi. *Milli Folklor*.
- Çetindoğan, M.Ö. (2009). Kırsal Mitten Kentsel Ritüele Geçiş ve Beden Mekân İlişkisinin 1990 Sonrası Türk Oyun Yazarlığına Yansıması. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 27.
- Çetinkalp, C.O. (2013). Türkiye'de Yapılan Türk Halk Dansları Gösteri ve Yarışmalarındaki Öncü Uygulamalar. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi* 3/ 79-86.
- Demir, M. ve Cengiz, E. (2022). Kentleşme Sürecinin Türk Sineması'na Yansıması: Bitmeyen Yol Film Örneği. *Paradigma İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi* 11/2
- Demirsipahi, C. (1975). *Türk Halk Oyunları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- Karacan Doğan, P. ve Yetim, A.A. (2011). Halk Oyunlarının Sosyal Bütünleşmeye Etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 16/3.
- Dudu, N. (1994). *Türk Halk Oyunlarında Oyun ve Müzik Ritmlerin Karşılıklı İlişkisi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Düzgün, D. (2000). Osmanlı Döneminde Geleneksel Türk Tiyatrosunun Genel Görünümü. Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 14.
- Ertural M.S. (2006). Gaziantep Halk Oyunları Üzerine Bir İnceleme, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Ertural, N. (2012). Şamandan Oyuncuya Giden Yolda Türk Halk Oyunlarının Yapısı ve İşlevleri. Gazi Türkiyat, 11/101-111
- Göldere, S. (2002). Martha Graham ve Modern Dansta Alan, Zaman, Yapı, Form İlişkisi Dans Daima. Favori Yayınları, Ankara.
- Güneş, C. ve Tezcan, R. (2017). Metafor Nedir, Ne Değildir? (Ed. Kılcan, B.) Metaforlar & Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi. Pegem Akademi, Ankara.
- Huizinga, J. (2017). Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kurt, B. (2013). Türk Ulusunun Dans Yoluyla Temsili: Devlet Halk Dansları Topluluğu. Folklor/Edebiyat, 19/73.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2015). Metaforlar, Hayat, Anlam ve Dil, (Çeviren: Gökhan Yavuz Demir), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Mete, F. (2020). Türkçe Öğretiminde Görsel Kültür Ürünleri: Halk Oyunlarının Yeri. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 9(2).
- Öcal, M. (2004). Ahlat (Bitlis) Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme. Türk Halk Kültüründen Derlemeler 2000, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Topaloğlu, H. (2010). Gölgedeki Bedenler: Bedenin İnşa Sürecinde Toplumsal Etkileri. Alternatif Politika, 2(3).
- Wagener, A.E.(2017). Metaphor in Professional Counseling, The Professional Counselor, 7(2).

İnternet Kaynakları

- <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=KjW0mbf1Wso> Erişim Tarihi:25.12.2023
- <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=BwBPQlaQG3M> Erişim Tarihi:25.12.2023
- <https://www.youtube.com/watch?v=Nak6MweszVU> Erişim Tarihi:25.12.2023
- https://www.youtube.com/watch?v=IbRM_JkgWJk&list=PLTwqKCXlhHNnprh-z09FeyhHIjypAlt4o Erişim Tarihi:25.12.2023
- <https://www.youtube.com/watch?v=okenm2Oo-h8> Erişim Tarihi:25.12.2023
- <https://www.youtube.com/watch?v=7BnhVn4EVEo> Erişim Tarihi:25.12.2023